

Putnams Kleurentelevisie

Over hoe Etnische Diversiteit wetenschappelijk wordt verbeeld

Erasmus Universiteit Rotterdam

Aantal woorden: 11018

Begeleider: Willem Schinkel

ABSTRACT

In recente jaren is een groei van etnische diversiteit in Westerse samenlevingen geconstateerd, en de bijbehorende consequenties worden door verscheidene auteurs uitvoerig besproken. Groeiende diversiteit wordt grotendeels gepresenteerd als een probleem in het politieke debat en vooral ook in wetenschappelijke literatuur. Deze analyse kijkt specifiek naar hoe diversiteit wordt geproblematiseerd door Robert Putnam (2007) en binnen de Nederlandse Putnam-controverse. In plaats van slechts de resultaten van Putnam te bevragen, wordt dieper gekeken naar welke verbeelding van etnische diversiteit figureert in Putnams onderzoek en in de Nederlandse versie van de Putnam-controverse. Uit de resultaten blijkt dat diversiteit als public issue verschijnt als Cultural Deficit. Dit blijkt een manier om een specifiek autochtoon publiek te beschermen en als norm te verheffen. De manier waarop diversiteit publiek wordt gemaakt is een manier om een witte publiek en alles wat daarbuiten valt te definiëren, en witheid in stand te houden. Deze verbeelding wordt verbonden aan een bredere discours van racisme beschreven door Essed (1984), waarin autochtone burgers de machtspositie hebben om te profiteren van racisme en witte privilege. Schinkel (2013) specificeert dit en noemt het een culturist discours. Tot slot past de verbeelding bij een infrastructuur van besturen, namelijk het Neoliberaal Communitarisme waarin onder andere het migratiecontroleprobleem centraal staat en immigratie wordt geproblematiseerd (Van Houdt, 2014).

Trefwoorden: Controverse, Discours, Etnische diversiteit, Sociale verbeelding

Introductie

Deze scriptie werpt een kritische blik op de publieke kwestie van groeiende etnische diversiteit, gedefinieerd als de toename van etnische groepen, in Westerse samenlevingen. Specifiek wordt gekeken naar hoe deze groeiende diversiteit wordt gepresenteerd als een probleem in gewichtige wetenschappelijke werken, en naar de discussie die daarbij wordt gevoerd. Er wordt getracht om de beeldvorming van diversiteit in de wetenschap onder de loep te nemen en te relateren aan een breder publiek discours.

Frequent wordt etnische diversiteit uiteengezet als een publieke kwestie. Leisink (2013) beschrijft hoe een groot gedeelte van de Westerse mainstream populatie steeds meer wordt gekenmerkt door gevoelens van onzekerheid en waarneembare maatschappelijke keerzijden. Auteurs zoals Beck (1992) die uitgaan van de Risk Society, zoeken de verklaring hiervoor bij grote veranderingen die teweeg worden gebracht door processen als industrialisatie en globalisering. Leisink daarentegen stelt dat problemen, zoals buurtachteruitgang en werkloosheid, volgens een deel van de samenleving te wijten zijn aan immigranten en aan een politiek die een multicultureel beleid hanteert. De overheersende gedachte dat hieruit voortvloeit is dat groeiende diversiteit negatieve invloeden heeft op gemeenschapsvorming en sociale cohesie op lokaal en nationaal niveau (Leisink et al., 2013).

Wanneer we dieper in de literatuur over etnisch diverse wijken treden, valt op dat vaak een verband wordt verwacht tussen etnische diversiteit en sociale cohesie (Fieldhouse & Cutts, 2008, Letki, 2008). Deze verwachting is grotendeels gebaseerd op *E pluribus unum. Diversity and community in the twenty-first century* van Putnam (2007), de studie waarin hij de relatie tussen

etnische diversiteit en sociale cohesie onderzocht. Putnams ideeën zijn erg vormgevend geweest voor wetenschappelijke opinievorming en controverse omtrent etnische diversiteit. In zijn onderzoek bespreekt Putnam drie theorieën. De Contacttheorie stelt dat, onder bepaalde omstandigheden, een toename in diversiteit kan zorgen voor meer contact tussen mensen met verschillende etnische achtergronden. Dit resulteert in meer solidariteit en tolerantie tussen in- en outgroups (Putnam, 2007). Conflicttheorie beschrijft hoe verschillende etnische groepen met elkaar concurreren om schaarse hulpbronnen (Putnam, 2007). Des te meer verschillende etnische groepen een buurt bewonen, hoe waarschijnlijker dat mensen zich terugtrekken in de eigen ingroup waardoor ze anderen in toenemende mate gaan afwijzen en wantrouwen (Putnam, 2007). Echter in Putnams meest prominente theorie, de Constricttheorie, zien we dat mensen zowel wantrouwen voelen voor de out- als de ingroup. Het gevolg is dat bewoners zich volledig terugtrekken/isoleren in hun private sfeer. Dit noemt Putnam (2007) 'Hunkering down'. Concluderend bleek dat een toename in etnische diversiteit een negatieve invloed had op sociaal vertrouwen en participatie in de wijk, wat op zijn beurt een negatieve invloed had op de cohesie in de buurt (Putnam, 2007).

De Nederlandse onderzoekers Gijsberts, van der Meer en Dagevos (2011) hebben, deels geïnspireerd door Putnam, ook de correlatie tussen etnische diversiteit en sociale cohesie onderzocht. Eén van de bijdragen die dit onderzoek leverde was dat de invloed van etnische diversiteit vooral negatief is op de buurtcontacten en niet zozeer op andere indicatoren van cohesie. Echter is dit nog steeds deels in lijn met de hypothese van Putnam (Gijsbert et al, 2011). Lancee en Dronkers (2008) vonden ook voor Nederland dat zowel de etnische diversiteit van buurten als het hebben van burens met een andere etniciteit schadelijk is voor het buurtvertrouwen en het onderlinge buurt contact.

Dit soort onderzoek domineert de wetenschappelijke literatuur over etnische diversiteit. Men zou kunnen opmerken dat auteurs als Putnam toenemende etnische diversiteit problematiseren door het specifiek in verband te brengen met wantrouwen, participatie en sociale cohesie. Vanwege de negatieve nadruk op groeiende etnische diversiteit in recente literaire werken, wordt in dit onderzoek gekeken naar hoe diversiteit in dit soort teksten wordt beschreven, welk beeld naar voren komt, waarmee diversiteit geassocieerd wordt en in hoeverre de beschreven problemen werkelijk zijn toe te kennen aan diversiteit. Het is daarbij onvermijdelijk om controverses buiten beschouwing te laten.

In een controverse wordt gedefinieerd (en staat op het spel wat het is) waarover er onenigheid en discussie binnen het wetenschappelijke veld bestaat. Shapin & Schaffer (1985) tonen de meerwaarde van het onderzoeken van zulke onenigheden in hun analyse van de wetenschapsfilosofische controverse tussen Hobbes en Boyle. Ze benaderden daarbij beide standpunten als valide. Het doel is namelijk niet om te bewijzen welke wetenschapper het meest gelijk had, maar vanuit een zogenaamde vreemdelingenperspectief een beeld te schetsen van een filosofisch dispuut (Jennings & Richard, 1988). Dit leidt ertoe dat Hobbes, wie volgens academisch gelijken wellicht niet de wijd geaccepteerde empirische en experimentele methode hanteert, serieus wordt genomen. Hobbes biedt namelijk een alternatief filosofisch perspectief als kritiek op Boyle en op het discours dat Boyle en andere onderzoekers hanteren. Experimentele denk- en onderzoekwijzen worden in twijfel genomen. Dit heeft ten gevolge dat er discussie ontstaat over de mate waarin wetenschap losstaat en onafhankelijk is van grotere sociale en politieke problemen en filosofische gebeurtenissen. Shapin & Schaffer stellen dat het idee van dit soort onafhankelijke wetenschap een tamelijk recent beeld is, en dit is via een analyse van de controverse tussen Hobbes en Boyle te illustreren (Jennings & Richard, 1988). Op vergelijkbare wijze wordt in de huidige studie gepoogd te kijken naar wetenschappelijke controverses omtrent etnische diversiteit. Het doel hiervan is het scheppen van helderheid over de verbeeldingen van diversiteit. Op die manier leren we iets over hoe diversiteit publiek gemaakt wordt binnen een specifiek sociaal veld, namelijk de

sociale wetenschap.

Het blijkt wetenschappelijk relevant om diversiteitsstudies op meta-niveau te onderzoeken zodat etnische diversiteit in een nieuw licht kan worden geplaatst en de bevindingen van voorafgaand onderzoek eventueel in twijfel kunnen worden getrokken. De bijdrage van de huidige studie is een kritische nadruk op de beeldvorming en onderliggende ideeën die gepresenteerd worden in wetenschappelijk werk over etnische diversiteit, dit is een metaperspectief die veelal ontbreekt in voorafgaand onderzoek. Verder toont dit onderzoek haar wetenschappelijke – en maatschappelijke relevantie door ook te kijken naar een bredere publieke verbeelding van diversiteit en in hoeverre dit overeenkomsten dan wel verschillen toont met de academische verbeelding. De academische verbeelding wordt in dit onderzoek dus verbonden met een breder publiek discours, om te kunnen traceren hoe de wetenschappelijke verbeelding van diversiteit participeert in, en mogelijk ook van invloed is op, een bredere publieke verbeelding waarin migranten mogelijk geproblematiseerd worden. Vergelijkbaar met Shapin & Schaffer (1985) wordt in deze scriptie het idee dat er een scheiding bestaat tussen wetenschap en de maatschappij in zekere mate opgeschort. Wetenschap wordt hier namelijk gezien als empirisch materiaal en als sociaal verschijnsel. Er wordt getracht om diversiteitcontroverses in de wetenschap te relateren aan een breder maatschappelijke verbeelding, om op die wijze iets te kunnen zeggen over de relatie tussen wetenschap en de sociale wereld. Omwille van afbakening en specificatie is er in dit stuk gekozen om te focussen op Putnams werk en de bijbehorende Putnam-controverse in een Nederlandse context. Dit onderzoek heeft daarom de volgende onderzoeksvraag:

Welke verbeelding van etnische diversiteit figureert in Putnams onderzoek en in de Nederlandse versie van de Putnam-controverse, en hoe sluit dit aan bij een bredere publieke verbeelding van diversiteit?

Theoretisch Kader

In deze sectie worden theorieën en begrippen besproken die relevant zijn voor het beantwoorden van de hoofdvraag. Allereerst worden wetenschappelijke controverses besproken en gedefinieerd. Vervolgens wordt ingegaan op sociologische verbeelding, articulatie van institutionele waarden en dominante overtuigingen, allemaal in relatie tot etnische diversiteit.

Wetenschappelijke Controverses

Controverse is een ander woord voor meningsverschil. Een grotendeels geaccepteerde definitie van controverse is: “Elk onderdeel van wetenschap en technologie dat nog niet gestabiliseerd of afgesloten is, het is een term dat gebruikt wordt voor het beschrijven van gedeelde onzekerheid (Macospol, 2007, p.6). In algemenere termen spreken we van wetenschappelijke controverses, wanneer er onenigheid bestaat over een desbetreffend wetenschappelijk onderwerp tussen relevante actoren. Deze controverse blijft aanhouden tot een soort compromis wordt gesloten. Als we hedendaagse controverses zoals het debat rondom global warming als voorbeeld nemen, zien we hoe de grens tussen wetenschap aan de ene kant en politiek, cultuur, economie en moraliteit aan de andere kant steeds meer aan het vervagen is. Daarnaast bespreken Venturini en Tommaso (2010) vijf hoofdkenmerken van controverses.

1) Controverses betreffen veel en verschillende soorten actoren. Afhankelijk van de controverse kan het zijn dat niet-menselijke actoren ook een rol spelen. Denk daarbij aan biologische elementen, industriële producten, economische instituties enzovoorts (Venturini & Tommaso, 2010). Van belang is dat er een hiërarchie bestaat tussen de diverse actoren en hun invloeden, en dat niet alle soorten actoren op dezelfde manier handelen.

2) Controverses zijn van nature zeer complex en zijn om die reden reductie-bestendig. Dat wil zeggen dat een controverse in veel gevallen niet gesimplificeerd kan worden door het te reduceren tot één vraag of conflict. Actoren zijn het namelijk oneens met de vragen die gesteld moeten worden en de antwoorden die daarop zouden moeten volgen. “Actoren zijn geneigd om het overal over oneens te zijn, inclusief over de onenigheid zelf” (Venturini & Tommaso, 2010, p.5).

3) Een controverse is een vorm van debat. Controverses ontstaan namelijk wanneer aangenomen ideeën worden bevraagd en gediscussieerd. Zaken die voorheen werden gezien als absolute waarheden worden in twijfel genomen door nieuwe publieken met nieuwe standpunten. Dit is toepasselijk op zowel de wetenschap als op de sociale/politieke wereld.

4) Een controverse is een vorm van conflict, voornamelijk in de vorm van conflicterende ideeën, werelden, methoden en ideologieën. Er bestaat ook conflict tussen verschillende groepen, waarbij de ene groep meer wordt benadeeld dan de ander. Venturini & Tommaso (2010) bemerken dat controverses bepalend zijn voor de verdeling van macht, omdat via controverses sociale ongelijkheden wel of niet in stand kunnen worden gehouden.

5) Een controverse is een dynamische vertoning van het sociale (Venturini & Tommaso, 2010). Dit is onder andere te zien aan de nieuwe verhoudingen en samenwerkingen die ontstaan tussen sociale actoren en de verdelingen die zelfs binnen groepen kunnen ontstaan. Net zoals bij Actor-netwerk theorie (Latour, 2005) is bij controverses steeds sprake van een veranderende waarheid en wordt rekening gehouden met omringende factoren, de netwerken en infrastructuren. De nuance is dat, bij controverses, vooral wordt gekeken naar de streep tussen actor en netwerk. Dat wil zeggen de verbinding tussen de twee, de manier waarop actoren en netwerken samenkomen (Venturini & Tommaso, 2010).

In de cartografie van controverses, gepioneerd door Latour (2007), wordt uitgebreid besproken hoe controverses dienen te worden benaderd, geobserveerd en geanalyseerd. Onderzoekers worden geadviseerd om rekening te houden met drie geboden: 1. Het wordt afgeraden om de observatie te beperken tot één theorie of methodologie. 2. Bij het observeren van controverses dient rekening te worden gehouden met zoveel mogelijk perspectieven en standpunten. 3. Actoren en de claims die ze maken zijn van groter belang dan de eigen sociologische veronderstellingen van de onderzoeker. (Venturini & Tommaso, 2010, p.5). ANT voegt hieraan toe dat het niet de taak van de onderzoeker is om met oplossingen te komen om de discussie te beëindigen. Het gaat meestal namelijk om problemen die te complex zijn, waardoor het bijna onmogelijk is om een kant te kiezen. Actoren en hun opinies en de manieren waarop problemen kunnen worden bekeken vormen daarom het zwaartepunt. In het huidige verslag zal gepoogd worden om zo min mogelijk van deze drie regels af te wijken.

Gilbert en Mulkay (1984) bevestigen de belangrijke rol van discours bij het analyseren van wetenschappelijke controverses, specifiek gaat het om hoe wetenschappers een bepaald discours gebruiken om een wetenschappelijk dispuut te winnen: “Bepaalde repertoires van discours, zoals de empirische repertoire en de contingentie repertoire, worden selectief door wetenschappers gebruikt om de eigen stellingen te versterken en die van de oppositie te ondermijnen” (Gilbert & Mulkay, 1984, zoals beschreven in Pinch et al., 2019, p.6). Het bestuderen van controverses kan inzicht tonen in subtiële onderliggende dynamieken van wetenschap en haar verbinding met de samenleving, want het is via controverses dat de sociale zijde van wetenschap aan het licht komt (Pinch et al., 2019). De in de introductie besproken Shapin & Schaffer (1985), toonden in hun tijd ook de meerwaarde van het onderzoeken van wetenschappelijke disputen. Het is namelijk via hun analyse van de controverse tussen Hobbes en Boyle, dat de stelling dat wetenschap onafhankelijk is van sociale en politieke gebeurtenissen in twijfel wordt genomen. Hiermee bewijzen Shapin & Schaffer dat, via controverses,

bepaalde dingen expliciet worden gemaakt.

Deze studie focust zich op Nederlandse discussie omtrent Putnams onderzoek. Dit wordt benaderd als controverserend omdat het voldoet aan de belangrijkste kenmerken beschreven door Macospol (2007) en Venturini & Tomasso (2010). Namelijk gaat het om een wetenschappelijke discussie die nog niet is afgesloten, zoals bewezen door auteurs als Engbersen et al. (2018) en Glas (2018). Daarnaast voldoet de Putnam controverse aan de volgende kenmerken: Het betreft meerdere actoren, het is niet te reduceren tot één vraag of conflict want actoren zijn het over verschillende zaken oneens, voorheen aangenomen ideeën worden bevraagd en er bestaat discussie tussen verschillende actoren die op elkaar reageren. Dit wordt gespecificeerd in de analyse.

Binnen de Putnam controverse wordt gezocht naar verbeeldingen van etnische diversiteit die vervolgens verbonden worden met een bredere publieke migratie/diversiteitsdiscours. In de volgende paragrafen wordt uitgebreider gesproken over de sociale verbeelding en over hoe zulke verbeeldingen tot stand komen.

Social Construction of Imaginaries: Imagination Of Knowledge & Articulation Theory

In 'The social construction of reality' beschreven Berger & Luckmann (1966) hoe mensen een gedeelde realiteit creëren die ervaren wordt als objectief feitelijk en subjectief betekenisvol (Berger & Luckmann, 1966, p.72). Deze sociale realiteit wordt dus ervaren als feitelijk, maar is eigenlijk een onnatuurlijke constructie dat wordt aangenomen als waarheid. Het *Sociaal Constructivisme* stelt dat de sociale realiteit van mensen gevormd wordt door de interacties tussen mensen, invloed van instituties en de werking van taal (Berger, 1966).

Social imaginaries/ Sociale verbeeldingen zijn dus: "De manieren waarop mensen hun sociaal bestaan verbeelden, hoe dit samen past met de verbeelding van anderen, de verwachtingen die daarbij behoren en de diepere normatieve noties die hieraan ten grondslag liggen. Dit allemaal vormt een gedeeld begrip die het mogelijk maakt dat mensen gemeenschappelijk handelen binnen een gedeeld denkkader en systeem van legitimiteit" (Lawson, 2011, p.3). Verbeeldingen vormen ideeën in de maatschappij over hoe dingen zijn en horen te zijn, afwijkingen hiervan krijgen negatieve waardeoordelen.

In één van zijn belangrijkste werken beschrijft Appadurai (1996) verbeelding als een georganiseerd veld van sociale praktijken, en beschrijft hij de rol van de verbeelding in het sociale leven in een tijdperk van globalisering. Zijn grootste uitgangspunt is dat een groot deel van de mensheid leeft in zogenaamde 'imagined worlds', dat wil zeggen werelden die gevormd zijn door de verbeelding van mensen en groepen wereldwijd. Dit toont dat verbeelding hedendaags niet beperkt is tot het individu maar een intrinsiek deel uitmaakt van de moderne samenleving en het sociale leven. Dat is onder andere terug te zien in de verweving van imaginatie in consumptiepatronen en in hoe imaginatie een rol speelt bij het informeren van mensen over globale situaties (Appadurai, 1996).

Op dit idee wordt voortgebouwd wanneer Appadurai (2002) het heeft over de Imagination of Knowledge, de *Academische Verbeelding*. Deze verbeelding is relevant in het huidige onderzoek, waarbij wordt gekeken naar de verbeelding van (etnische) diversiteit in academische teksten. Volgens Appadurai (2002) is het van belang te realiseren dat onderzoek zelf een beoefening is van academische verbeelding. Daarnaast maakt de auteur drie claims. Ten eerste, omdat wij als geleerden grotendeels via onderzoek en studies leren over de wereld, is het moeilijk om onderzoek als object van studie te nemen (Appadurai, 2002). Ten tweede geldt dat onderzoek gedaan in naam van een universiteit, de overheid, journalistiek, de markt enzovoort, pas in publiekelijk licht wordt gebracht en de nodige financiële ondersteuning krijgt wanneer er aantoonbare wetenschappelijke fundering is en het de instantie vooruithelpt. Dat wil zeggen dat onderzoekers niet langer research doen omdat ze speciale kennis of een bepaalde ideologie of motivatie hebben, maar meer vanwege

een specifieke agenda (Appadurai, 2002). Ten derde valt te concluderen dat Westers onderzoek een collectieve activiteit is. Geleerden doen onderzoek dat geëvalueerd wordt door academische gelijken of hogeren, en dit heeft invloed op de productie van nieuwe kennis. Nieuwe kennis is hierbij een product van voorafgaand onderzoek dat weer gebaseerd is op een pre-gedefinieerd veld van eerdere kennis (Appadurai, 2002). Literatuur over diversiteit, om het terug te brengen naar de huidige studie, is dus een product van en is beïnvloed door eerdere ideeën en verbeeldingen over diversiteit. Met dit in gedachte kan gesteld worden dat literatuur over diversiteit geen nieuwe kennis produceert, maar is gebaseerd op a priori opvattingen en denkkaders over diversiteit als een maatschappelijk probleem.

Dit komt grotendeels overeen met Jasanoff en Kim (2009, 2015) en hun herdefinitie van *Socio-technische Verbeelding*. Dit zijn verbeeldingen die kunnen ontstaan bij individuen, en verspreid worden door georganiseerde groepen en instituties zoals corporaties, sociale bewegingen, de wetenschappelijke gemeenschap en de media. Het gaat hier dus om meer dan de eerder beschreven gedeelde realiteit onder het publiek. De nadruk ligt op instituties die hun machtspositie en invloed gebruiken om bepaalde verbeeldingen een dominante positie in de samenleving te geven, en dit kan gedeelde ideeën vormen in de samenleving over de mogelijkheden van wetenschap en over hoe het maatschappelijk leven geleefd dient te worden (Jasanaoff & Kim, 2009). Hierbij valt te bevragen welke rol instituties, technologie en wetenschap spelen bij het produceren van gedeelde visies en verbeeldingen betreffende het collectieve goed. Jasanoff (2015) maakt ook de claim dat onze perceptie van realiteit deels is geconditioneerd door wetenschap, zoals eerder gesteld door Appadurai (2002).

Tot slot herintroduceert Lawson (2011) de bijbehorende *Articulatie Theorie*, dit hangt grotendeels samen met wat hierboven is besproken. Bij Articulatie gaat het namelijk om hoe waarden, overtuigingen en technologieën worden verbonden aan een gemeenschap, wat ten gevolge heeft dat bepaalde ziens- en gedragswijzen worden versterkt, terwijl anderen juist worden verzwakt (Lawson, 2011). Deze articulaties zijn niet permanent. Het is dus mogelijk dat overgebrachte concepties over diversiteit, en de manieren waarop diversiteit gezien wordt, met de tijd zijn veranderd of kunnen veranderen.

Data & Methoden

Discoursanalyse

Voor dit onderzoek naar de verbeelding van etnische diversiteit wordt relevante literatuur aan een discoursanalyse onderworpen. Discoursanalyse is een verzamelterm voor verschillende technieken voor de studie van gesproken of geschreven communicatie en andere taaluitingen. Hierbij wordt taal opgevat als productief, structurerend en constructief. Taal heeft namelijk meer functies dan slechts het uitwisselen van informatie. Gee (1999) beweert dat taal twee andere essentiële functies heeft: 1. Ondersteunen van de uitvoering (performance) van sociale activiteiten en 2. Ondersteunen van menselijk verwantschap (human affiliation) binnen culturen, sociale groepen en instituties (Gee, 1999, p.1). Geschreven of gesproken taal wordt gebruikt om een standpunt aan te nemen over de wereld, over wat wel en niet past binnen bepaalde normen, en over hoe zogenaamde sociale goederen verdeeld dienen te worden over de samenleving (Gee, 1999).

Naast het analyseren van taaluitingen wordt bij discoursanalyse gekeken naar de reproductie van dominante ideologieën en gedeelde denkpatronen in discours (Lupton, 1992). Geleerden zoals Simpson (2011) hebben laten zien dat discoursanalyse als methode aan veranderingen onderhevig is geweest en is beïnvloed door meerdere disciplines. Van Dijk (2006) zegt iets soortgelijks wanneer hij spreekt over de 'Socio-political analysis of discourse', waarbij structuren van taal en discours in

verband worden gebracht met maatschappelijke structuren (Van Dijk, 2006). Het uitgangspunt is dat, in deze context, taal wordt gebruikt door mensen die deel uitmaken van bepaalde gemeenschappen of organisaties en daarom spreken/schrijven vanuit een bepaalde sociale positie (Van Dijk, 2006). Dus maatschappelijke structuren die te maken hebben met klasse, geslacht en etniciteit hangen samen met geschreven en gesproken structuren van taal die ingebed zijn in de politieke, culturele en wetenschappelijke context. Op die wijze kunnen discours en taal ook implicaties hebben voor instituties, machtsverhoudingen, politieke besluitvorming en de verhouding tussen sociale groepen (Fairclough, 1989, 1992, zoals beschreven in Van Dijk, 2006).

Door middel van open codering beproeft dit onderzoek om concepten met betrekking tot de verbeelding van diversiteit te vinden en te beschrijven. De hoofdvraag 'Welke verbeelding van etnische diversiteit figureert in Putnams onderzoek en in de Nederlandse versie van de Putnam-controverse, en hoe sluit dit aan bij een bredere publieke verbeelding van diversiteit?', bestaat uit twee vragen. Omwille hiervan zal de analyse gesplitst worden in twee onderdelen.

Eerste gedeelte analyse

Ten eerste bestaat de discoursanalyse uit het analyseren van Putnams (2007) *E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century*. De onderzoeker is er namelijk van overtuigd dat de wijze waarop etnische diversiteit door Putnam in beeld wordt gebracht als problematisch kan worden ervaren en voor significante discussie heeft gezorgd in Nederland, en zag het om die reden ook als aanleiding en beginpunt voor de huidige studie. Omwille hiervan wordt Putnams werk als eerst ontleed. Zijn belangrijkste standpunten, conclusies en beeldvormingen worden eruit gehaald.

Vervolgens wordt Nederlandse kritiek op Putnam in dit onderzoek meegenomen als de Nederlandse versie van de Putnam-controverse. Pinch et al. (2019) stellen dat er vier verschillende benaderingen zijn bij het bestuderen van controverses. De benadering relevant voor deze specifieke scriptie is die van 'The new sociology of scientific knowledge'. Deze benadering focust zich op het bestuderen van controverses binnen onderzoeksvelden, op situaties waarbij experimentele en theoretische claims door experts worden bevraagd en op de discussies die daaruit voortvloeien. Binnen dit onderzoek worden discussies rondom Putnam dieper bestudeerd om impliciete verbeeldingen van diversiteit te achterhalen. Shapin en Schaffer toonden namelijk dat via controverses dingen worden geëxpliciteerd.

Specifiek worden teksten geselecteerd op basis van onenigheid met Putnam. Doormiddel van een sneeuwbal methode en door te kijken naar Nederlandse auteurs die Putnam hebben geciteerd, heeft de onderzoeker veertien relevante teksten gevonden voor analyse. Wiley Online Library, Researchgate en andere online platformen boden mogelijkheid hiervoor. Deze teksten zijn relevant omdat hier de controverse wordt opgebouwd. Onder andere wordt gekeken naar de mate waarin Nederlandse auteurs het eens ofwel oneens zijn met Putnam en met elkaar, en naar de verbeelding van etnische diversiteit die zich hierbij figureert. Wie de spelers zijn in deze controverse wordt toegelicht in de analyse.

Tweede gedeelte analyse

In het tweede gedeelte van de discoursanalyse wordt de Putnam-controverse gelinkt aan literatuur over een breder migratie- diversiteitsdiscours in Nederland. Literatuur waarin dit bredere discours naar voren komt wordt onderzocht.

Willem Schinkel (2013) is relevant om mee te nemen in dit onderzoek, specifiek zijn artikel *The Imagination Of Society* waarin hij een kritiek levert op een discours die de nadruk legt op integratie van migranten in West-Europa. Dit werk van Schinkel is een logische keus omdat hij Nederlandse imaginaries beschrijft in het licht van immigranten integratie. Onder andere wordt een nadruk gelegd op de autochtone maatschappij versus mensen die moeten integreren. Het analyseren

van Schinkel kan meer inzicht brengen over de dominante Nederlandse verbeelding in een context van toenemende migratie en diversiteit.

In *Governing Citizens*, heeft Friso Van Houdt (2014) het over governmentality/ bestuursmentaliteit in relatie tot burgerschap, criminaliteit en migratie. Hij onderzoekt in hoeverre er sprake is van een nieuw bestuursmentaliteit, naast neoliberale rationaliteit. Het is van belang om te begrijpen wat de dominante Nederlandse bestuursmentaliteit is en hoe burgerschap en migratie daarin een rol spelen, willen we begrijpen wat de Nederlandse discours is betreffende migratie en diversiteit. Het werk van Van Houdt dient hiervoor als goed onderzoeksmateriaal.

Ook auteurs die specifiek schrijven over diversiteit in Nederland worden meegenomen in dit onderzoek, zoals Essed (1984) en Ahmed (2012). Het doel is om op deze wijze te achterhalen welke vorm diversiteit aanneemt in Nederlandse (institutionele) contexten, en inzicht te verkrijgen over de onderliggende werkingen en eventuele racistische implicaties die zich hierbij voordoen.

Tot slot worden de resultaten van beide discoursanalyses gelinkt en vergeleken om iets te kunnen zeggen over de beeldvorming van etnische diversiteit in de wetenschap en hoe dit relateert tot een publiekelijke verbeelding.

Codering

De toepassing van de Constant Vergelijkende Methode (Glaser & Strauss, 1967) is essentieel bij dit onderzoek. Dat betekent dat de literatuur wordt geanalyseerd op mogelijke onderlinge patronen en variaties (overeenkomsten en verschillen). Vervolgens worden overeenkomende thema's vastgesteld die worden gebruikt als centraal begrippenkader bij het coderen. De analyse van de wetenschappelijke literatuur gebeurt via een deductie-inductie methode. Dat betekent dat er in eerste instantie open gecodeerd wordt, maar vervolgens omdat er hoogstwaarschijnlijk in het proces nieuwe dingen worden gevonden codes worden toegevoegd. De codes staan voor de analyse dus niet vast. Strauss & Corbin (1990) beschrijven dit als de twee fases van codering.

De uitkomsten van de open codering worden onderling vergeleken, waarna er specifieke begrippen worden vastgesteld. Van hieruit worden de teksten geanalyseerd op bepaalde woorden, zinnen en termen die in verband waren te brengen met de vastgestelde begrippen. Tot slot zoekt de onderzoeker naar relevante patronen en relaties tussen en in deze constructies. Hieruit volgen de resultaten van het onderzoek. Er wordt rekening gehouden met vooraf bedachte theoretische concepten. De auteur heeft namelijk een theoretische interesse naar de beschrijvingen en imaginaries van diversiteit die tot uiting komen in de data.

Analyse

In deze sectie worden de resultaten van de discoursanalyse gepresenteerd. Allereerst wordt de analyse van het onderzoek van Putnam algemeen uiteengezet. Vervolgens wordt dieper ingegaan op de Nederlandse controverse rondom Putnam en de verbeeldingen van diversiteit die daarbij tot uiting komen. Tot slot wordt gepoogd een link te leggen naar een bredere maatschappelijke discours van migratie & diversiteit via het analyseren van de werken van Schinkel, van Houdt en Essed.

Putnam: E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-First Century

Het wetenschappelijke werk van Putnam (2007), waarin hij het effect van etnische diversiteit onderzoekt, werd gebruikt als beginpunt van de discoursanalyse. Hierbij introduceert Putnam zijn Constricttheorie. Deze omhelst dat etnische diversiteit nadelige gevolgen heeft voor zowel de cohesie tussen groepen als binnen de eigen groep (Putnam, 2007, Tolsma & van der Meer, 2018). Dit beargumenteert hij door te stellen dat er, in etnisch diverse wijken, een gebrek aan verbindend en overbruggend sociaal kapitaal bestaat (Putnam, 2007, Gijsberts, van der Meer & Dagevos, 2008). Bewoners zouden minder soortgelijke mensen hebben om zich mee te identificeren, wat leidt tot een negatieve aantasting van wederzijds vertrouwen en sociale buurtcontacten (Lancee & Dronkers, 2008). Het uiteindelijke resultaat is dat buurtbewoners zich isoleren van zowel de eigen als van andere aanwezige etnische groepen, en zich terugtrekken in hun eigen private sfeer. Putnam (2007) noemt dit ook wel schildpadden gedrag of 'Hunkering Down'.

Om te achterhalen welke verbeelding van etnische diversiteit er in Putnams onderzoek figureert, moet allereerst begrepen worden hoe Putnam diversiteit en de consequenties ervan definieert. De auteur maakt duidelijk dat hij diversiteit in Amerika niet relateert aan immigratie, omdat technisch gezien de voorouders van bijna elke etnische groep naar Amerika zijn geïmmigreerd. In plaats daarvan wordt gekeken naar diversiteit al een sociale constructie, en etniciteit wordt daarbij gezien als een niet biologische maar sociaal geconstrueerde identiteit (Putnam, 2007). Met dit in gedachte worden vier etnische groepen onderscheiden in dit onderzoek: Hispanic, non-Hispanic white, non-Hispanic black, Asian. Enige verwarring ontstaat echter wanneer Putnam later de witte Amerikaan beschrijft als deel van de native populatie en alles wat daar van afwijkt als etnisch divers. Er wordt zelfs gesteld dat vele Amerikanen zich ongemakkelijk voelen bij diversiteit. De implicatie hierbij is dat diversiteit wordt gezien als afwijkend van en bedreigend voor de witte norm.

Of course, not all immigrants are ethnically different from the native population: Danish immigrants do not significantly alter the ethnic mix in Sweden, nor do Canadian immigrants in the United States. Conversely, much of the ethnic diversity in the United States, especially black-white diversity, is entirely unrelated to immigration since the ancestors of most African-Americans have been in the United States longer than the ancestors of most white Americans. – Putnam. 2007:139

Vergelijkbare implicaties over etnische diversiteit komen tot uiting wanneer gekeken wordt naar de manier waarop Putnam (2007) dit fenomeen bespreekt. Vaak wordt etnische diversiteit beschreven als een "uitdaging" en iets wat invloed heeft op het leven van natives. Zelfs wanneer deze invloed positief blijkt wordt voortdurend terugverwezen naar de gevoelens van en de gevolgen voor de witte Amerikaan. Tegelijkertijd heerst er een duidelijk "wij" en "zij" mentaliteit, waarbij de autochtone Amerikaan wordt afgebeeld als iemand die ervoor kiest tolerant te zijn tegen de zogenaamde ziekte van etnische diversiteit.

One recent study, for example, suggests that the income of native-born Americans rises more rapidly, ceteris paribus, if they are living in places with more immigrants than if they are living in places with fewer immigrants. – Putnam. 2007:140

As we have more contact with people who are unlike us, we overcome our initial hesitation and ignorance and come to trust them more. Some of the most striking evidence in support of the contact

hypothesis came originally from a famous study of the American soldier during the Second World War. White soldiers were asked how they would feel about having black soldiers serving in the same platoon with them. As Table 1 shows, among white soldiers who in fact had no contact with black soldiers, most opposed the idea. On the other hand, white soldiers who had been assigned to units with black soldiers were much more relaxed about the idea of racial integration (Stouffer 1949). – Putnam. 2007:141

Ook valt te bemerken dat etnische diversiteit veelal wordt benoemd als oorzaak voor verschillende manieren van maatschappelijk falen. Putnam gaat uit zijn weg om te verklaren dat etnische diversiteit negatief gerelateerd is aan meerdere niveaus van sociaal kapitaal en maatschappelijke participatie. Hetgeen lijkt, vanuit de beschrijving, puur te liggen aan het feit dat mensen wonen in etnisch diverse wijken. Daarnaast wordt ook gesproken over de bijbehorende culturele beperkingen, bijvoorbeeld niet bekwaamd zijn in de Engelse taal.

In areas of greater diversity, our respondents demonstrate: • Lower confidence in local government, local leaders and the local news media. • Lower political efficacy – that is, confidence in their own influence. • Lower frequency of registering to vote, but more interest and knowledge about politics and more participation in protest marches and social reform groups. Less expectation that others will cooperate to solve dilemmas of collective action (e.g., voluntary conservation to ease a water or energy shortage). • Less likelihood of working on a community project. • Lower likelihood of giving to charity or volunteering. • Fewer close friends and confidants. • Less happiness and lower perceived quality of life. • More time spent watching television and more agreement that ‘television is my most important form of entertainment’. – Putnam. 2007:149

De tot nu toe besproken verbeeldingen van diversiteit die figureren in Putnam kunnen gezien worden als vormen van deficit perspectief en als een wijze van bescherming van witheid. Dat wil zeggen dat in Putnam diversiteit wordt afgebeeld als een publiek probleem dat bedreigend is voor de mainstream (witte) samenleving, en dat mensen niet optimaal functioneren in deze samenleving wanneer ze deel uitmaken van een etnisch diverse omgeving. Deze verbeelding van diversiteit wordt verder uitgediept in het volgende gedeelte van de discoursanalyse, waarbij wordt gekeken naar de Putnam-controverse in Nederland.

Putnam In Nederland

Zoals beschreven in het vorig hoofdstuk, bestaat er in Nederland betreffende de Putnam-hypothese consensus en onenigheid tussen de belangrijkste auteurs in deze controverse. Allereerst de consensus, uit meerdere Nederlandse onderzoeken blijkt dat de mate waarin een wijk etnisch divers is slechts gevolgen heeft voor bepaalde aspecten van sociaal kapitaal. In de twee studies van Tolsma et al. (2009) en Gijsbert et al. (2011) wordt aangekaart dat etnische diversiteit geen effect heeft op het algemeen vertrouwen en op burgerparticipatie, specifiek het verrichten van vrijwilligerswerk. Glas (2018) voegt hieraan toe dat dit ook geldt voor het verrichten van mantelzorg. Dit is in strijd met de uitkomsten van Putnam. Etnische diversiteit blijkt volgens verscheidene Nederlandse onderzoekers wél negatief samen te hangen met de beoordeling van buurtverhoudingen en voor de kwaliteit en hoeveelheid van buurtcontacten. Hoe etnisch heterogener de wijk, hoe slechter buurtrelaties worden beoordeeld en hoe minder de frequentie in contact met burens, in vergelijking met homogene buurten. (Lancee & Dronkers, 2008, Tolsma et al., 2009, Gijsberts et al., 2011, Scheepers et al., 2013, Glas, 2018).

In buurten met meer etnische diversiteit zijn mensen minder positief over de buurtverhoudingen. Vanwege de focus op buurtverhoudingen ligt de gevonden negatieve relatie tussen etnische diversiteit en dit aspect van sociaal kapitaal in de lijn der verwachting. In (Nederlands) onderzoek zijn er eerder soort- gelijke bevindingen gedaan: mensen woonachtig in etnisch diverse buurten hebben minder contact met elkaar (Gijsberts et al. 2012) en ervaren contact als minder plezierig dan bewoners van meer homogene buurten (Lancee en Dronkers 2008; Scheepers et al. 2013; Völker et al. 2007). Daarnaast houdt wonen in een diverse buurt verband met een verminderde inzet voor de buurt (Snel et al. 2018). Deze beelden worden bevestigd door de uitkomsten van dit Paper. - Glas. 2018:35

Ondanks de bestaande consensus over het bovenstaande, is er binnen de Nederlandse literatuur wel degelijk onenigheid wat betreft de Putnam-thesen. Via deze controverse is getracht te

achterhalen welke verbeeldingen van etnische diversiteit er optreden. Voordat we specifiek ingaan op deze verbeeldingen, is het relevant te bemerken waarover Nederlandse auteurs het over oneens zijn en wie de keyplayers zijn in deze controverse (zie figuur 1).

In 2007 verscheen er in de Volkskrant een artikel van Putnam over de vermeende negatieve consequenties van etnische diversiteit. Dit leed tot een reactie in Foreign Policy van de Britse Socioloog Anthony Giddens waarin hij beweert dat Putnams claims niet gelden voor sociaaldemocratische verzorgingsstaten (Lancee & Dronkers, 2009). Echter hebben meerdere sociologen geprobeerd Putnams studie te repliceren in Nederland. Gesthuizen, van der Meer en Scheepers (2008) vinden weinig ondersteuning voor Putnam in een Europese context.

Lancee en Dronkers (2008) vonden wel deels ondersteuning voor de Putnam-hypothese wanneer ze vaststelden dat voor zowel allochtonen als autochtonen het buurtcontact afneemt naarmate de etnische diversiteit in een wijk toeneemt. Tolsma et al. (2008) specificeren dit enigszins en concluderen dat etnische diversiteit inderdaad de contacten met burens slecht beïnvloedt, maar dat dit alleen geldt voor lage inkomensgroepen. Beide onderzoeken beschrijven etnische diversiteit als schadelijk of als een potentiële bedreiging, een thema wat meerdere malen terugkeert in deze controverse.

Het onderzoek van Lancee & Dronkers (2008) werd vervolgens bekritiseerd door Gijsberts et al (2009) voor het generaliseren van Amerikaanse resultaten en het overschatten van het belang van etnische diversiteit. Onder andere werd gesteld dat vanwege vergelijkbare onderzoek naar etnische concentratie in Nederland, deze studie naar etnische diversiteit weinig nieuwe bijdrage leverde. De repliek hierop van Lancee & Dronkers (2009) focust zich op de onterechte gelijkstelling van etnische concentratie en diversiteit door (auteurs als) Gijsberts et al (2009). Dit illustreert dat er binnen het wetenschappelijke debat rondom Putnam, oneensheid heerst over de juiste conceptualisering van etnische diversiteit.

Onderzoekers als Dagevos (2005) en Gijsberts et al. (2008) beweren overtuigend dat, in de Nederlandse context, etnische concentratie en etnische diversiteit grotendeels aan elkaar gelijk zijn. "Als er in een buurt een hoge concentratie niet-westerse allochtonen is, is dit ook per definitie een buurt met veel verschillende etnische groepen. Mono-etnische buurten, zoals in de VS, bestaan hier niet of nauwelijks" (Gijsberts et al, 2008, p. 332). Daarentegen benadrukken Lancee & Dronkers (2009) het conceptuele verschil tussen concentratie en diversiteit, waarbij het bij de ene gaat om het percentage niet-westerse allochtonen en bij de ander om het aantal verschillende immigrantengroepen in een wijk. Ondanks het verschil in definities, komt in beide kanten van de discussie een vergelijkbaar beeld van diversiteit naar voren. Gijsberts et al. (2008) en Lancee & Dronkers (2009) gaan meerdere malen uit van etnische diversiteit als oorzaak van lage levels van buurtvertrouwen en buurtcontacten. En ondanks onenigheid worden ook in beide studies taaldiversiteit benoemd als belangrijke factor voor het tekortschieten van etnisch diverse wijken. Dit blame the victim narratief komt sterk naar voren wanneer wordt gekeken naar de verbeelding van diversiteit.

Verdere discussie binnen deze wetenschappelijke controverse gaat over diversiteitseffect versus compositie-effect. De uitkomsten van Nederlands onderzoek naar etnische diversiteit en sociaal kapitaal schijnen wederom niet eenduidig te zijn. Sommige studies vinden wel een verband tussen toename van etnische diversiteit en afname van sociaal kapitaal (Gesthuizen et al., 2008, Scheepers et al., 2013, Snel et al., 2018), terwijl andere analyses laten zien dat de oorzaak van gebrekkige sociale kapitaal is te vinden bij de individuele kenmerken van de buurtbewoners (Lancee & Dronkers, 2008, Tolsma et al., 2008). In het tweede geval gaat het om een compositie-effect (Engbersen et al., 2018).

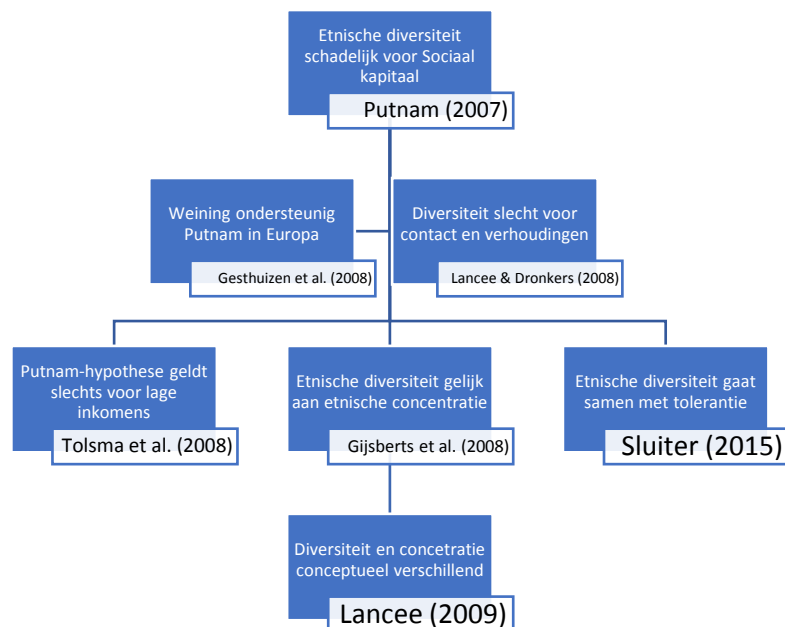
Daarnaast zijn er Nederlandse studies die een tegengestelde effect van diversiteit vinden. Zowel Tolsma et al. (2009) als Sluiter et al. (2015) vonden dat diversiteit samenging met meer tolerantie voor burens met een niet-Nederlandse afkomst. Ook een latere onderzoek van Lancee &

Dronkers (2011) rapporteerde een positief effect op interetnisch vertrouwen. Dit is meer in lijn met de Contacttheorie dan Putnams Constricttheorie.

Tot slot vertonen andere recente studies dat etnische diversiteit vooral invloed heeft in de directe leefomgeving en niet in hele stadswijken (Sluiter et al., 2015, Engbersen et al., 2018) en dat het verband tussen etnische heterogeniteit en verminderd contact tussen burens, uitsluitend geldt voor contact met inwoners zonder migratieachtergrond (Vervoort et al., 2011). “Op basis van Putnams hypothese zouden we echter verwachten dat in gebieden met veel etnische diversiteit er minder vaak contact is met burens, ongeacht uit welke herkomstsgroepen deze diversiteit is opgebouwd” (Glas, 2018, p.17).

Kortom, na het analyseren van de relevante literatuur is duidelijk geworden dat er in Nederland kritiek is op de beweringen van Putnam, maar ook dat er controverse heerst onder Nederlandse onderzoekers zelf. De voornaamste en terugkerende auteurs binnen deze wetenschappelijke discussie zijn: Gesthuizen, van der Meer, Scheepers, Tolsma, Lancee en Dronkers. Latere studies zoals die van Engbersen et al. (2018) en Glas (2018) zetten de bevindingen van deze auteurs uiteen en bevestigen hoe de resultaten niet eenduidig zijn en dat er geen compromis tussen deze auteurs bestaat, er is dus sprake van controverse. Binnen deze controverse treden zich een aantal verbeeldingen van etnische diversiteit op. Deze zijn al enigszins oppervlakkig benoemd maar worden in de volgende paragrafen gespecificeerd en uitgelegd.

Figuur 1

Diversiteit Als Public Issue

Mills (1959) schreef in 'The sociological imagination' over het verband tussen de private en publieke sfeer, om aan te duiden wanneer een fenomeen wordt gezien als een persoonlijk probleem en wanneer het valt onder public issues. Het onderscheid is volgens Mills (1959) gebaseerd op een verschil in waarden. Een probleem wordt gekenmerkt als een public issue, wanneer de waarden van de mainstream samenleving, of de waarden die de maatschappij achten als belangrijk, bedreigd worden (Mills, 1959).

Als we deze logica betrekken op de groei van etnische diversiteit in het westen, kan gesteld worden dat deze toename van diversiteit wordt gezien als een groeiend probleem wanneer het de waarden van het (native) publiek bedreigt. Denk daarbij aan hoe diversiteit in relevante literatuur veelal hand in hand gaat met maatschappelijke problemen van cohesie, discrepanties tussen de waarden van native bewoners en etnische bewoners en fysieke buurtachteruitgang.

Uit de analyse van de Nederlandse versie van de Putnam-controverse is gebleken dat etnische diversiteit meerdere malen gepresenteerd wordt als een public issue. Dat wil zeggen dat diversiteit herhaaldelijk (soms onbewust) wordt beschreven als een bedreiging voor de normen en waarden van de samenleving en voor het maatschappelijke ideaal. Putnam zelf presenteert etnische diversiteit en het vernomen gebrek aan sociale kapitaal als dreigend voor maatschappelijke doeleinden.

Much evidence suggests that where levels of social capital are higher, children grow up healthier, safer and better educated, people live longer, happier lives, and democracy and the economy work better. – Putnam. 2007:138

Impliciet wordt gezegd dat daar waar het niveau van sociaal kapitaal lager is, dus etnisch diverse wijken volgens Putnam, de genoemde samenlevingsdoelen in mindere mate worden behaald. Diversiteit wordt dus gezien als een probleem die de waarden van het publiek bedreigt, in termen van het behalen van maatschappelijke idealen en doeleinden. Gijsberts stelt iets soortgelijks: “Op plaatsen waar mensen elkaar vertrouwen, werken instituties, markten en samenlevingen beter” en “Zo is het vertrouwen in andere mensen duidelijk lager onder etnische minderheden” (Gijsberts, 2008, p.319-320). Weer wordt duidelijk onderscheid gemaakt tussen een ideale samenleving gebaseerd op vertrouwen en een etnisch diverse samenleving die vanwege het gebrek aan vertrouwen deze ideale samenleving tegengaat.

Ook worden de normen en waarden van individuen schijnbaar uitgedaagd. Via de Homogeniteittheorie wordt diversiteit ook (impliciet) afgeschilderd als een publiek probleem. Dit principe behelst dat mensen zich comfortabel voelen wanneer ze zijn omgeven door (etnisch) soortgelijken. Natives in vergelijking met andere etnische groepen zullen diversiteit volgens deze logica dus meer als een bedreiging zien (Tolsma, 2009). Met bedreiging wordt dan bedoeld dreiging voor de eigen status en gewoonten. Dit kan soms resulteren in volledige terugtrekking uit het publieke leven, waardoor het sociale kapitaal van de inwoner negatief wordt aangetast (Scheepers et al., 2013, Glas, 2018). Ten grondslag hieraan ligt een botsing tussen verschillende normen en waarden:

Adherents of different religions and persons originating from different ethnic cultures can more easily collide about values and norms, thus making it less likely that conditions for optimal contact are met, such as common goals or the support of customs.

Put differently: when values and norms are too different, conditions for optimal contact are not met. – Lancee & Dronkers. 2011:19

Dit doet ook denken aan het door van der Meer en Tolsma (2014) beschreven anomie-mechanisme. Hierbij gaat het om hoe diversiteit en de bijbehorende verscheidenheid in taal en sociale normen zorgt voor gevoelens van uitsluiting, doelloosheid en anomie bij de (autochtone) bewoner (Glas, 2018).

Ze weten niet goed hoe ze met de diversiteit om moeten gaan en trekken zich vervolgens terug; de sociale controle verdwijnt en het wantrouwen groeit. Dit gaat ten koste van het sociaal kapitaal en het ervaren van veiligheidsgevoelens – Glas. 2018:13

Diversiteit nogmaals, wordt in de Putnam-controverse dus gezien als een publieke issue, omdat het zou botsen met niet alleen maatschappelijke doeleinden maar ook normen en waarden van de mainstream samenleving. Dit is echter nog te oppervlakkig, verdere analyse vertoont de dominante verbeelding van diversiteit als Cultural Deficit

Diversiteit Als Vorm Van Cultural Deficit

Cultural Deficit Perspective wordt gedefinieerd aan de hand van twee onderdelen. Ten eerste wordt dit perspectief gekenmerkt door een gebrek aan aandacht voor individuele karakteristieken. De nadruk ligt op culturele factoren wanneer gekeken wordt naar individuele prestaties en maatschappelijke gevolgen. Tegelijkertijd wordt de reden voor falen in de mainstream samenleving gezocht bij de culturele achtergrond/groep waar een individu deel van uitmaakt (Silverman, 2011). Dit toont gelijkenissen met hoe de lage levels van sociale cohesie in verband worden gebracht met de mate van etnische diversiteit. Dit deficit denken komt vaak genoeg voor in de sociale wetenschap en zelfs in het onderwijs. Keefer (2017) onderzocht bijvoorbeeld hoe scholen en sociale wetenschapsleraren een deficit perspectief hanteren, waarbij ze academisch falen verklaren via culturele, taalkundige en andere factoren die voorkomen bij minderheidsgroepen. Er wordt een onredelijke focus gelegd op de zogenaamde pathologiën waar slechts minderheidsgroepen mee zouden kampen, waardoor een soort blame the victim narratief ontstaat.

Iets soortgelijks valt op in Putnam en de bijbehorende controverse in Nederland. Het gebrek aan aandacht voor individuele karakteristieken werd al eerder aangemerkt toen werd gekeken naar diversiteiteffect versus compositie-effect. Maar daarnaast komt naar voren dat diversiteit en etniciteit opvallend vaak wordt benoemd als oorzaak voor maatschappelijk falen. Hierbij gaat het dan niet alleen om hoe diversiteit het behalen van maatschappelijke doelen in de weg staat, maar meer om hoe er een causaal verband bestaat tussen etnische diversiteit/concentratie en specifieke problemen in de samenleving. Diversiteit hier wordt dus vertoond als een vorm van Cultural Deficit.

Among Peruvian micro-credit cooperatives, ethnic heterogeneity is associated with higher default rates; across Kenyan school districts ethnolinguistic diversity is associated with less voluntary fundraising; and in Himalayan Pakistan, clan, religious, and political diversity are linked with failure of collective infrastructure maintenance (Karlan 2002; Miguel & Gugerty 2005; Khwaja 2006).

• Across American census tracts, greater ethnic heterogeneity is associated with lower rates of car-pooling, a social practice that embodies trust and reciprocity (Charles & Kline 2002) – Putnam. 2007:143

Putnam benoemt, ter argumentatie van zijn eigen claims, een aantal negatieve gevolgen van etnische heterogeniteit. In zijn beschrijving valt op dat hij studies noemt die een deficit perspectief hanteren, om zijn eigen deficit kijkwijze te rechtvaardigen. Het punt dat Putnam hiermee poogt te maken is dat etnische heterogeniteit ten grondslag ligt aan allerlei vormen van sociaal, academisch en collectief tekortschieten.

Etniciteit, mensen met een etnische achtergrond en de aanwezigheid van etnische groepen in een buurt worden ook vaak door Nederlandse auteurs genoemd als logische verklaring voor het ontbreken van sociale samenhang. In hun poging om verklaringen te vinden voor de lage niveaus in sociale cohesie, beschrijven Tolsma & van der Meer (2018) meerdere mogelijke explicaties. Echter wordt er vanaf het begin al vanuit gegaan dat etnisch heterogene buurten relatief lager scoren dan homogene buurten wat betreft sociale cohesie. En elke gegeven verklaring hiervoor heeft te maken met de etniciteit van een bewoner of de diversiteit van de wijk.

Er zijn dus eigenlijk vier aannemelijke verklaringen waarom de sociale samenhang lager is in etnisch gemengde buurten:

Dat kan komen door de etniciteit van de ene buur (die in de enquête wordt geïnterviewd). Sommige etnische groepen hebben immers minder (behoefte aan) vertrouwen of contact dan andere, om welke reden dan ook.

Dat kan komen door de etniciteit van de andere buur of burens.

Dat kan komen doordat de twee burens een verschillende etnische achtergrond hebben. Birds of a feather flock together, heet dat dan: als we de kans hebben, kiezen de meeste mensen ervoor om contact te onderhouden met mensen die het meest op hen lijken.

Dat kan komen door de diversiteit van de buurt. Die samenstelling kan gevolgen hebben voor gevoelens van dreiging of voor de (verwachte) normen in de buurt. – Tolsma & Van der Meer (2018)

Wanneer er wel op individuele kenmerken wordt gefocust gaat het veelal om “specifieke kenmerken van allochtonen”, zoals beschreven door Gijsberts et al.(2008). Denk daarbij aan taalbeheersing of het wel/niet in Nederland geboren zijn. Ook Lancee & Dronkers (2008) benoemen taaldiversiteit als negatief voor het vormen van overbruggend sociaal kapitaal.

Al met al wordt diversiteit in de Putnam-controverse verbeeld als een vorm van deficit denken, waarbij de eigen positie en culturele kenmerken van etnische minderheden genomen worden als verklaring voor hun negatieve positie in de samenleving. In plaats van te kijken naar sociaaleconomische structuren wordt in meerdere teksten maatschappelijk falen uitgelegd via (de beperkingen van) iemand zijn culturele achtergrond. Reeksens (2015) beschrijft bijvoorbeeld hoe laag vertrouwen onder immigranten is te wijten aan hun eigen achtergestelde positie en de heterogene context.

En dan komen we op een andere bevinding die hierop voortbouwt. Ook in Europa hebben immigranten minder vertrouwen (Dinesen & Hooghe, 2010), deels ingegeven door hun eigen achtergestelde positie.

Net zoals het ook te ver zou gaan om in dit essay een uitgebreid relaas te brengen over factoren die achterstelling in de hand werken, moeten deze toch wel gezocht worden bij zowel de immigrant, de context waarin deze zich bevindt, en de wisselwerking tussen die twee. – Reeskens (2015)

Diversiteit Als Middel Voor Instandhouding En Bescherming Van Witheid

In één van haar significante werken bespreekt Ahmed (2012) uitvoerig het ontstaan van een diversiteitswereld, dat onder andere gekenmerkt wordt door onderliggende vormen van institutionele racisme. In de eerdere hoofdstukken verklaart Ahmed (2012) de term diversiteit als non-performative, dat wil zeggen dat het niet de effecten produceert die het benoemt. In andere woorden, de diversiteitsdiscours faalt omdat het geen daadwerkelijke diversiteit teweeg brengt, sterker nog het lijkt bewust het tegenovergestelde in stand te houden. Dit is wanneer Ahmed (2012) haar claim maakt over racisme en over hoe racisme en diversiteit middelen zijn om witheid (witte privilege) in stand te houden.

Het centrale idee is dat organisaties het concept van diversiteit gebruiken om het publiek tevreden te stellen, de eigen imago te redden en als reactie op geconstateerde racisme. Hierdoor verandert het narratief van strijden tegen racisme, naar het beschermen van de reputatie van de organisatie en het beschermen van witheid (Ahmed, 2012). Het ultieme gevolg is dat er via dit diversiteitsdiscours geen gelijkheid of culturele verandering ontstaat, maar een soort reproductie van witheid. Diversiteit in deze context zou namelijk betekenen dat minderheden solidair dienen te zijn met een overheersende witte cultuur.

Kortom, Ahmed (2012) beschrijft diversiteit als een problematisch concept dat gebruikt wordt als middel om instituties en witte privilege te beschermen, in plaats van als oplossing voor institutionele racisme. Dit is genuanceerder dan wanneer diversiteit wordt gezien als problematisch omdat het maatschappelijke problemen teweeg zou brengen. Hier gaat het namelijk over het in stand houden van mainstream (witte) waarden, niet alleen het bedreigen ervan.

Deze bescherming en instandhouding van witheid komt ook tot uiting in Putnam en de Nederlandse versie van de Putnam discussie. Onder andere zien we in de analyse van de literatuur hoe witheid wordt gereproduceerd en, waar Ahmed ook over schrijft, de zogenaamde ontkenning van racisme.

Europese elites vinden het vaak moeilijk een onderscheid te maken tussen deze verschillende vormen van vertrouwen en dus gooien ze die op een hoop: racisme. Als gevolg daarvan ontkennen ze klachten over de negatieve gevolgen van etnische diversiteit op de kwaliteit van buurten of ze noemen het racisme.

Deze ontkenning of herinterpretatie van deze negatieve gevolgen van etnische diversiteit op foute gronden (racisme) kan de teleurstelling van autochtonen in etnisch diverse buurten in de gevestigde partijen verklaren evenals hun neiging extreme partijen te stemmen. – Lancee & Dronkers. 2008:246

In de nastreving van het aankaarten van de nadelen van etnische diversiteit, worden claims over eventuele racisme simpelweg ontkend. Dit doet denken uitspraken van Ahmed (2012) waarin ze stelt dat geconstateerde racisme door organisaties wordt miskend. Hierdoor verandert het narratief van strijden tegen racisme, naar het beschermen van de reputatie van de organisatie en het beschermen van witheid (Ahmed, 2012). De onderwijsinstelling die diversiteit promoot krijgt nu een slachtofferrol, terwijl mensen die zich uitspreken over geconstateerde racisme worden gezien als oorzaak van het probleem. Iets soortgelijks gebeurt hier in de Putnam-controverse maar dan minder op organisatorisch niveau. Wel wordt racisme gezien als een foutieve interpretatie van de situatie en de mensen die racisme bepraten neergezet als onwetende boosdoeners. Dit is slechts één wijze waarop witheid subtiel wordt verdedigd en geconserveerd.

Ook komt dit naar voren wanneer termen worden gebruikt als “interethnic tolerance”, omdat het vrijwel altijd gaat over hoe etnische minderheden zich moeten aanpassen aan de gevoelens van autochtone bewoners die vervolgens wel of niet bepalen om tolerant te zijn. De nadruk ligt op natives die hun best doen om comfortabel te worden met diversiteit. Niet alleen Putnam maar ook Nederlandse auteurs beschrijven diversiteit slechts als positief wanneer het bevorderend is voor het witte imago en de gevoelens van de autochtone populatie. Hiermee wordt nogmaals bedoeld dat witheid en witte privilege wordt gereproduceerd. “Diversiteit is niet noodzakelijk een slecht verhaal” beduidt Reeskens (2015, p.16) waarna hij opnoemt waarom immigratie positief heeft bijgedragen aan de samenleving. Nobelprijswinnaars met een buitenlandse achtergrond die verbonden zijn aan een binnenlandse universiteit wordt genoemd als voorbeeld, wat het idee bevestigt dat diversiteit goed is zolang het voordelig is voor de witte populatie.

Uit de analyse vielen in de meest recente teksten, behalve tolerantie, twee andere soortgelijke bergrippen op: “commonplace diversity” (Engbersen, 2018) en “happy diversity” (Glas, 2018). In beide gevallen gaat het om bewoners die zogenaamd kunnen omgaan met diversiteit, de mate waarin autochtone inwoners wel of niet kampen met gevoelens van anomie of onveiligheid binnen een etnisch diverse context. Het wordt duidelijk wanneer we tussen de regels doorlezen dat zelfs wanneer diversiteit in een goed licht wordt geplaatst het wordt gedaan vanuit een witte machtspositie.

Een mogelijke verklaring voor deze uitkomst is dat middeninkomens meer te verliezen hebben dan de laagste inkomensklasse, en dat etnische diversiteit daardoor eerder als bedreigend wordt ervaren. De wrr stelde onlangs vast dat bij de midden- klasse ‘groeiende onzekerheid’ heerst ten aanzien van (het behoud van) de maat- schappelijke positie (Engbersen et al. 2017). Daarnaast beschikken middengroepen, in vergelijking met hoge-inkomengroepen, over minder financiële mogelijkheden om te verhuizen als hun huidige buurt niet (meer) bevalt (Tolsma et al. 2009: 293).

Voor rijkere zal wonen in een diverse buurt echter vaker een vrije keuze zijn en daarom staat deze groep mogelijk welwillender tegenover diversiteit; ook omdat zij voornamelijk in aanraking zullen komen met happy diversity – in bijvoorbeeld de Amsterdamse grachtengordel of in Wassenaar. – Glas. 2018:

Verbinding met breder discours

In 'The imagination of 'society' schrijft Schinkel (2013) over drie fases van de Nederlandse immigratie en integratie discours. De derde en huidige fase noemt hij het "Culturist Discours". Bij culturisme wordt de samenleving als het ware begrensd, dit houdt in dat er een onderscheid wordt gemaakt tussen mensen die zich binnen en (niet geïntegreerde) mensen die zich buiten de samenleving bevinden. Dit heeft ten gevolge dat zowel immigranten als sociale problemen niet worden gezien als deel van de maatschappij (Schinkel, 2013). De focus ligt op culturele verschillen tussen autochtonen en allochtonen en onverenigbaarheid tussen culturen. Een logische gedachte dat in zo een discours ontstaat is dat verschillende culturen niet gemengd dienen te worden (Schinkel, 2013). Net zoals bij de Putnam discussie wordt etnische diversiteit dus gezien als een bedreiging voor het juist functioneren van het stedelijk leven, en ontstaat een ons versus hen scenario.

Culturele factoren worden binnen culturist discours gezien als oorzaak voor maatschappelijke kwalen, structurele ongelijkheden en zelfs misdaad. Dit is zeer vergelijkbaar met hoe diversiteit in de Putnam controverse wordt verbeeld als Cultural Deficit. Etnische kenmerken en culturele factoren worden gezien als reden voor maatschappelijk falen. Op basis hiervan kan gesteld worden dat de verbeeldingen van diversiteit als public issue en als vorm van Cultural Deficit, die figureren in de Putnam discussie, gelinkt kunnen worden aan een bredere culturistische discours waarin het ontstaan van sociale problemen wordt toegekend aan de niet geïntegreerde immigrant.

Echter kan nog verder uitgezoomd worden wanneer culturisme wordt gezien als een vorm van racisme, hierbij is het relevant te kijken naar Essed (1984) en haar beschrijving van het Nederlandse discours van racisme. Hier spreekt Essed (1984) over de aanwezigheid en bewustwording van alledaagse racisme, een bewustwording dat vooral recent is voor de witte Nederlander. Racisme blijkt namelijk volgens haar moeilijk bespreekbaar in Nederland:

Je kan als zwarte voor overgevoelig, vervelend of kleinzielig worden aangezien. Van racisme 'mag' immers niet gesproken worden, want dat zou door Nederlanders kunnen worden opgevat als beschuldiging van neiging tot gewelddadigheid of fascisme. En daar wil men zich terecht van distantieren. Een veel gehoorde mening is dan ook dat iets 'misschien wel discriminatie is, maar dat hoef je dan niet direct racisme te noemen'. – Essed.1984: 59

Overeenkomstig hiermee is wat in Ahmed (2012) en ook in de Putnam-controverse verteld wordt over de ontkenning van racisme, en over hoe je als iemand die racisme opmerkt kan worden gezien als aanleiding van het probleem. Dit hangt nauw samen met hoe, zoals eerder besproken, witheid via het neerspreken van racisme verdedigd en in stand wordt gehouden. Dit gebeurt dus niet slechts binnen de Putnam discussie maar kan gelinkt worden aan een groter racistisch discours.

In dit discours hebben autochtone bewoners de machtspositie en machtsmiddelen om te profiteren van racisme en witte privilege. Het wij en zij denken komt weer sterk naar voren, specifiek wordt dit hier Etnocentrisme genoemd. "Hierbij staat de houding of opvatting dat de eigen etnische groep uniek en zelfs 'beter' is dan andere etnische groepen. Dit betekent dat de normen en waarden van de eigen groep als 'goede norm' gelden. De cultuur en gebruiken van andere volken worden dan vanuit die norm beoordeeld." (Essed, 1984, p.61). Ruim vóór Putnam (2007), schreef Essed al over de mismatch tussen de normen en waarden van autochtonen en allochtonen, en de prioriteit hierbij van de autochtone waarden. Zoals in de Nederlandse versie van de Putnam-these naar voren komt, wordt diversiteit gezien als een publiek probleem omdat het deze waarden zou bedreigen. Ook wordt wederom gesproken over tolerantie als middel om etnische minderheden zich te laten aanpassen aan witte waarden.

Culturele tolerantie: het 'welwillend' verdragen van de tijdelijk aanwezige etnische groepen en daarom toestaan dat ze (niet storende) culturele aspecten 'mogen' behouden. Zo neerbuigend als het hier staat is het idee van tolerantie misschien niet bedoeld, maar het is wel waar het op neer komt. Want had men weleens bedacht dat nieuwe etnische groepen stilzwijgend de Nederlandse cultuur hebben getolereerd? Tolerantie zei immers steeds iets over de positief gewaardeerde houding van

Nederlanders, maar niets over de rechten van etnische groepen op medemenselijkheid – Essed. 1984:57)

Al met al kunnen de uit de analyse gehaalde verbeeldingen van diversiteit verbonden worden aan een bredere discours van culturisme en aan een overkoepelende discours van racisme.

Tot slot kunnen de verbeeldingen van diversiteit ook worden verbonden aan Nederlandse bestuursmentaliteit. Van Houdt (2014) constateert dat in Nederland sprake is van een Neoliberaal Communitaristische discours, waarin onder andere het migratiecontroleprobleem centraal staat en immigratie wordt geproblematiseerd. Binnen dit discours kan de overheid faciliterend of repressief optreden en wordt onderscheid gemaakt tussen de actieve – en de risicoburger. Via disciplineren wordt de risicoburger gepushed om actief te worden, de staat grijpt in wanneer sociale cohesie niet voldoende aanwezig schijnt te zijn (Van Houdt, 2014). Dit zien we terug in hoe allochtonen zich vanaf de jaren 2000 moesten integreren en, zo schrijft van Houdt (2014), kennis moesten nemen van de Nederlandse waarden.

Het communitarisme (zeker in combinatie met het neoliberalisme) heeft ook een harde kant die zich manifesteert in de ijzeren vuist die de gemeenschap moet beschermen en een nationalistisch programma dat zich uit in het ‘rood-wit-blauw-verven’ van geproblematiseerde burgers of toekomstige burgers. – Van Houdt. 2014:243

Wederom zien we de nadruk op Nederlandse normen en waarden en ook in zekere mate op assimilatie. Volgens van Houdt (2014) is de nadruk op waarden een recente ontwikkeling kenmerkend voor het dominante Neoliberaal communitaristische discours. Een link tussen dit discours en Putnam kan worden gemaakt, gezien deze nadruk ook sterk naar voren komt in de publieke verbeelding van diversiteit binnen de Putnam controverse. Burgers worden als het ware rood-wit-blauw geverfd, bijvoorbeeld via burgerschapscursussen, wanneer ze teveel afwijken van de Nederlandse autochtone norm.

Conclusie

In dit onderzoek is getracht een antwoord te vinden op de vraag *Welke verbeelding van etnische diversiteit figureert in Putnams onderzoek en in de Nederlandse versie van de Putnam-controverse, en hoe sluit dit aan bij een bredere publieke verbeelding van diversiteit?* Bij sociale verbeeldingen gaat het, zoals besproken in het theoretisch kader, om gemeenschappelijk handelen binnen gedeelde denkkaders en over maatschappelijke ideeën over hoe het leven dient te zijn. De Articulatie Theorie stelt dat waarden, overtuigingen en technologieën worden verbonden aan een gemeenschap, wat ten gevolge heeft dat bepaalde ziens- en gedragswijzen worden versterkt, terwijl anderen juist worden verzwakt (Lawson, 2011). Afwijkingen van deze dominante zienswijzen krijgen negatieve waardeoordelen (Lawson, 2011). Vooral dat laatste blijkt sterk uit de resultaten.

Uit de analyse van Putnams research, waarin hij wees op het gebrek aan sociaal kapitaal in etnisch diverse wijken, bleek dat de witte bewoner werd genomen als de norm en dat alles wat hiervan afweek werd gezien als divers. Etnische diversiteit wordt beschreven als een “uitdaging” en iets wat invloed heeft op het leven van natives. Ook wordt diversiteit veelal gezien als grootste oorzaak voor verschillende manieren van maatschappelijk falen. Al deze thema’s kwamen sterk terug wanneer we onze aandacht verschoven naar de Nederlandse Putnam-controverse. Dit is vanuit de theorie te verklaren via Appadurai (2002) die toonde dat wetenschappelijke literatuur en kennis producten zijn van eerdere ideeën. Met dit in gedachte kan gesteld worden dat de door Putnam beïnvloede studies zijn gebaseerd op a priori opvattingen en verbeeldingen waarbij diversiteit wordt gezien als een maatschappelijk probleem.

Geïnspireerd door Shapin & Schaffer (1985) werd in dit onderzoek een controverse bestudeerd om impliciete wetenschappelijke en maatschappelijke waarheden aan het licht te brengen. Zoals eerder besproken, kan het bestuderen van controverses inzicht tonen in subtiele

onderliggende dynamieken van wetenschap en haar verbinding met de samenleving, want het is via controverses dat de sociale zijde van wetenschap aan het licht komt (Pinch et al., 2019).

De duidelijkste imaginary die figureert in de Nederlandse Putnam-controverse is: Diversiteit als een vorm van Cultural Deficit. Samengevat wordt etnische diversiteit grotendeels afgebeeld als een public issue, betekenend dat het wordt gepresenteerd als een bedreiging voor de normen en waarden van de samenleving en voor het maatschappelijke ideaal. Hierbij wordt diversiteit verbeeld als een vorm van deficit denken, waarbij de culturele kenmerken en verschillen van etnische minderheden genomen worden als verklaring voor hun negatieve positie in de samenleving.

De opmerkelijkste bevinding echter is wederom de prioriteitstelling van autochtone normen, waarden, gevoelens en levens. Het bestuderen van Nederlandse literatuur over de Putnam hypothese heeft bevestigd dat de resultaten van verschillende auteurs niet eenduidig zijn en dat er oneensheid heerst, onder andere over het effect van diversiteit of over de precieze definitie. Echter ondanks deze onenigheid, heerst er binnen deze controverse een overeenkomende wij versus hen mentaliteit met de autochtone inwoner en haar privileges als prioriteit. De effecten van diversiteit worden steeds gezien als bedreigend, en zelfs wanneer eventuele positieve effecten worden aangehaald gaat het om de gevoelens van de autochtoon en in hoeverre witheid in stand wordt gehouden. Eventuele racisme wordt ontkend en de nadruk ligt op hoe etnische minderheden zich moeten aanpassen, zodat ze getolereerd kunnen worden door de rest van de samenleving. In makkelijke taal gezegd: Wanneer het oké is voor witte mensen, dan gaat het goed.

De belangrijkste conclusie en verbeelding die naar voren komt in deel één van de analyse is dus dat diversiteit als public issue, verschijnt als Cultural Deficit. Dit blijkt een manier om een specifiek autochtoon publiek te beschermen en als norm te verheffen. Dit publiek wordt namelijk neergezet als één die geen deficit (lees deficiency wat letterlijk tekortkoming betekent) heeft en dus alleen last van diversiteit ondervindt. De manier waarop diversiteit publiek wordt gemaakt is een manier om een witte publiek te definiëren, en de mensen die daar niet bij passen hebben een tekortkoming.

Deze verbeelding die figureert in de Putnam discussie is logisch te verbinden aan het bredere discours van racisme beschreven door Essed (1984), waarin autochtone burgers de machtspositie hebben om te profiteren van racisme en witte privilege, dit gaat hand in hand met Etnocentrisme of het voortrekken van de normen van de eigen groep. Schinkel (2013) specificeert dit enigszins en noemt het een culturist discours. Hier wordt onderscheid gemaakt tussen wel en niet geïntegreerd, waardoor immigranten worden gezien als niet deel uitmakend van de samenleving. Oorzaken voor sociale problemen worden dus toegekend aan culturele factoren en gebrek aan integratie. Dit is bijna identiek aan hoe diversiteit in Putnam wordt verbeeld als een vorm van Cultural Deficit.

Beperkingen onderzoek en suggesties vervolgstudie

De grootste beperking van deze studie is letterlijk hoe beperkt het is. De nadruk ligt slechts op één auteur en één controverse en op basis hiervan worden tamelijk grootste uitspraken gedaan. Echter kunnen Shapin & Schaffer en hun analyse van Hobbes en Boyle wederom worden aangehaald om de keuzes in deze scriptie te rechtvaardigen, ook daar wordt namelijk slechts één controverse bestudeerd. Wel gaat het bij Shapin & Schaffer over een wetenschappelijk dispuut tussen twee hoogstaande onderzoekers, terwijl het in deze scriptie gaat om Putnam en Nederlandse kritiek op zijn werk. Maar omdat er binnen dit kritiek ook onenigheid bestaat tussen de critici, is er nog steeds sprake van een controverse of technisch gezien zelfs meerdere kleine controverses binnen deze wetenschappelijke discussie.

Daar komt nog bij dat de keuze voor deze specifieke controverse een goede is gebleken omdat het typisch is voor een breder discours, dit justificeert ook de verbinding ermee. Deze scriptie heeft getoond dat er een bredere culturistsiche verbeelding bestaat, en dat er zelfs een

infrastructuur is van besturen waar dat bij past. Hiermee wordt de door Van Houdt (2014) geconstateerde Neoliberaal Communitaristische bestuursmentaliteit bedoeld, waarin onder andere het migratiecontroleprobleem centraal staat en immigratie wordt geproblematiseerd.

Tot slot kan twijfel bestaan over in hoeverre de geboden van Latour (2007) zijn aangehouden bij het studeren van deze controverse: 1. Het wordt afgeraden om de observatie te beperken tot één theorie of methodologie. 2. Bij het observeren van controverses dient rekening te worden gehouden met zoveel mogelijk perspectieven en standpunten. 3. Actoren en de claims die ze maken zijn van groter belang dan de eigen sociologische veronderstellingen van de onderzoeker. (Venturini & Tommaso, 2010, p.5). Men kan via Latour nogmaals stellen dat dit onderzoek beperkt is, in dat het de observatie beperkt tot één theorie of methodologie. Daarentegen blijkt gebod twee voldoende te zijn gerespecteerd. Standpunten van alle actoren werden meegenomen en gelijk behandeld. De onderzoeker zag het niet als zijn taak om de discussie op te lossen of om een kant te kiezen in het dispuut.

Wel kan iets gezegd worden over de eigen sociologische veronderstellingen. Aan het begin van de scriptie werd al vermeld dat een kritische blik werd geworpen op de beeldvorming van etnische diversiteit in wetenschappelijke stukken. Daarbij is het bijna onmogelijk om het eigen perspectief volledig buiten beschouwing te laten. Het gaat namelijk om impliciete waarheden die naar boven komen door de literatuur kritisch te bekijken, waardoor onbewust een bepaalde bias kan ontstaan. Deze bias kan je verminderen door bijvoorbeeld zo een studie te verrichten met meerdere onderzoekers. Vervolgonderzoek waarbij vergelijkbare meta-analyses worden gedaan op een ietwat minder biased manier, idealiter zonder zich te beperken tot één auteur of tot één theorie/methodologie, wordt aangeraden. Wellicht kunnen we via het analyseren van andere auteurs als Putnam, een completer en minder gegeneraliseerd idee vormen over de impliciete verbeeldingen van etnische diversiteit die figureren in wetenschappelijke literatuur.

Literatuur

- Ahmed, S. (2012). *On being included: Racism and diversity in institutional life*. Durham, NC: Duke University Press.
- Appadurai, A. (1996). *Modernity at large: Cultural dimensions of globalization*. Minneapolis, Minn: University of Minnesota Press.
- Appadurai, A. (2002). Globalization and the research imagination. *International Social Science Journal*. 51. 229 - 238. 10.1111/1468-2451.00191.
- Beck, U. (1992). *Risk society: Towards a new modernity*. London: Sage.
- Berger, P., & Luckmann, T. (1966). *The social construction of reality. A treatise in the Sociology of knowledge*. London: Penhuin Books.
- Engbersen, G., Jennissen, R., Bokhorst, M., & Bovens M. (2018) *De nieuwe verscheidenheid. Toenemende diversiteit naar herkomst in Nederland*. Den Haag: WRR.
- Essed, P. (1984) *Alledaags racisme*. Amsterdam: Feministische Uitgeverij Sara.
- Fieldhouse E., & Cutts, D. (2008). Immigration and neighbourhood diversity in England. Does diversity damage social capital? (conferentie over sociale cohesie en sociaal kapitaal, Koninklijke Vlaamse Academie van Wetenschappen en Kunsten, Brussel 14-15 mei 2008).
- Gee, James. (1999). *An Introduction to Discourse Analysis: Theory and Method*.
- Gesthuizen, M., T. van der Meer en P. Scheepers (2008) 'Ethnic diversity and social capital in Europe: Test of Putnam's thesis in European countries', *Scandinavian Political Studies* 32, 2: 121-142.
- Gilbert N G and Mulkay M K 1984 *Opening Pandora's Box*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Gijsberts, M., Meer, T. van der, & Dagevos, J. (2008). Vermindert etnische diversiteit de sociale cohesie? In P. Schnabel, R.V. Bijl & J. de Hart (eds.), *Betrekkelijke betrokkenheid. Studies in sociale cohesie. Sociaal en Cultureel Rapport 2008*. (pp. 309-336). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Gijsberts, M., Meer, T. van der, & Dagevos, J. (2009). Repliek op het artikel van Bram Lancee en Jaap Dronkers in *Migrantenstudies* 2008-4. *Migrantenstudies*. 25. 147-154.
- Gijsberts, M. Van der Meer, T., & Dagevos, J (2011). 'Hunkering Down' in Multi-Ethnic Neighbourhoods? The Effects of Ethnic Diversity on Dimensions of Social Cohesion. *European Sociological Review*, 28(4), 527-537. doi:10.1093/esr/jcr022.
- Glas, I. (2018). Buurtverhoudingen, onveiligheidsgevoelens en de rol van etnische diversiteit.
- Glaser, B., & Strauss, A. (1967). *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Inquiry*. Chicago: Aldine.
- Jasanoff, S. & Kim, S. -H. (2009). Containing the Atom: Sociotechnical Imaginaries and Nuclear Power in the United States and South Korea. *_Minerva_* 47 (2):119-146.
- Jasanoff, S., & Kim, S.-H. (2015). Dreamscapes of modernity: Sociotechnical imaginaries and the fabrication of power.
- Jennings, Richard. (1988). Leviathan and the Air-Pump: Hobbes, Boyle, and the Experimental Life. *The British Journal for the Philosophy of Science*. 39. 10.1093/bjps/39.3.403.
- Lancee, B., & Dronkers, J. (2008). Etnische diversiteit, sociaal vertrouwen in de buurt en contact van allochtonen en autochtonen met de burens. *Migrantenstudies*, 24(4), 225-250.
- Lancee, B. en J. Dronkers (2009). Aandacht voor de Putnam-hypothese is in het geheel niet overdreven.

- Lancee, B. en J. Dronkers (2011) 'Ethnic, religious and economic diversity in Dutch neighborhoods: Explaining quality of contact with neighbors, trust in the neighborhood and inter-ethnic trust.
- Latour, B. (2005). *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory* (Oxford: Oxford University Press).
- Latour, B. (2007). "La cartographie des controverses". In *Technology Review*, N.0, pp.82-83.
- Lawson, S. (2011). Articulation, antagonism, and intercalation in Western military imaginaries. *Security Dialogue*, 42(1), 39–56. <https://doi.org/10.1177/0967010610393775>.
- Leisink, P. L. M., Van Bottenburg, M., Boselie, P., & Hosking, D. M. (2013). *Managing social issues: A public values perspective*. <https://doi.org/10.13140/2.1.1022.8167>.
- Letki, N. (2008). Does diversity erode social cohesion? Social capital and race in British neighbourhoods. *Political Studies*, 56(1), 99-126.
- Lupton, D. (1992). Discourse analysis: a new methodology for understanding the ideologies of health and illness. *Australian journal of public health*, 16 2, 145-50.
- Macospol (2007) Consortium Agreement Annex I, p. 6. Unpublished document submitted to the European Union, 5 November.
- Meer, T. van der en J. Tolsma (2014) 'Ethnic Diversity and Its Effects on Social Capital', *Annual Review of Sociology* 40: 459-78.
- Mills, A. (1959). *The sociological imagination*. New York: Oxford University Press.
- Pinch, Trevor & Leuenberger, Christine. (2019). *Studying Scientific Controversy from the STS Perspective*.
- Putnam, R.D. (2007), 'E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-First Century. The 2006 Johan Skytte Prize Lecture'. In: *Scandinavian Political Studies* Vol. 30, no. 2, pp. 137-174.
- Reeskens, T. (2015). Betekent meer diversiteit minder sociabiliteit? *Samenleving & Politiek*, 22(10), 13–19. Geraadpleegd van <https://www.sampol.be/2015/12/betekent-meer-diversiteit-minder-sociabiliteit>.
- Scheepers, P., H. Schmeets en B. Pelzer (2013) 'Hunkering down as disruption of community cohesion: Municipal-, neighborhood- and individual-level effects', *Procedia – Social and Behavioral Sciences* 72: 91-106.
- Schinkel, W. (2013). The imagination of 'society' in measurements of immigrant integration. *Ethnic and Racial Studies*. 36. 1142-1161. 10.1080/01419870.2013.783709.
- Shapin, S. & Schaffer, S. [1985]: *Leviathan and the Air-Pump: Hobbes, Boyle, and the Experimental Life*. Princeton University Press. xiv+440 pp. Hardback ?43.00. (ISBN 0-691-08393-2).
- Simpson, J. (Ed.). (2011). *The Routledge Handbook of Applied Linguistics*. London: Routledge, <https://doi.org/10.4324/9780203835654>.
- Sluiter, R., J. Tolsma en P. Scheepers (2015) 'At which geographic scale does ethnic diversity affect intra-neighborhood social capital?', *Social Science Research* 54: 80-95.
- Snel, E., G.J. Custers en G. Engbersen (2018) 'Ongelijkheid in de participatiestad: Stadsbuurten en burgerparticipatie', *Mens en Maatschappij* 93, 1: 31-58.
- Strauss, A. L., & Corbin, J. M. (1990). *Basics of Qualitative Research* (Vol. 15). Newbury Park, CA: Sage.
- Taylor C (2004) *Modern Social Imaginaries*. Raleigh, NC: Duke University Press.

- Tolsma, J., Lubbers, M. en M. Coenders (2008a). Ethnic competition and opposition to ethnic intermarriage in the Netherlands. A multi-level approach. In: *European Sociological Review*, jg. 24, nr. 2, p. 215-230.
- Tolsma, J., T. van der Meer en M. Gesthuizen (2009) 'The impact of neighbourhood and municipality characteristics on social cohesion in the Netherlands', *Acta Politica* 44, 3: 286-313.
- Tolsma, J., & Meer, T. van der. (2018, 7 juni). Waarom de samenhang in gemengde buurten lager is: Het ligt aan je burens. Geraadpleegd 15 juni 2019, van <http://stukroodvlees.nl/why-the-connection-in-mixed-neighbourhoods-is-lower-it-is-at-your-neighbours/>
- Van Dijk, T. (2006). Ideology and Discourse Analysis. *Journal of Political Ideologies*. 11. 115-140. 10.1080/13569310600687908.
- Van Houdt, J.F. (2014, May 9). Governing citizens: The government of citizenship, crime and migration in the Netherlands. Retrieved from <http://hdl.handle.net/1765/51303>
- Venturini, Tommaso. (2010). Diving in magma: How to explore controversies with actor-network theory. *Public Understanding of Science - PUBLIC UNDERST SCI*. 19. 258-273. 10.1177/0963662509102694.
- Vervoort, M., H. Flap, en J. Dagevos (2011) 'The ethnic composition of the neighbourhood and ethnic minorities' social contacts: Three unresolved issues', *European Sociological Review* 27, 5: 586-605.

Appendix

CHECKLIST ETHICAL AND PRIVACY ASPECTS OF RESEARCH

INSTRUCTION

This checklist should be completed for every research study that is conducted at the Department of Public Administration and Sociology (DPAS). This checklist should be completed *before* commencing with data collection or approaching participants. Students can complete this checklist with help of their supervisor.

This checklist is a mandatory part of the empirical master's thesis and has to be uploaded along with the research proposal.

The guideline for ethical aspects of research of the Dutch Sociological Association (NSV) can be found on their website (http://www.nsv-sociologie.nl/?page_id=17). If you have doubts about ethical or privacy aspects of your research study, discuss and resolve the matter with your EUR supervisor. If needed and if advised to do so by your supervisor, you can also consult Dr. Jennifer A. Holland, coordinator of the Sociology Master's Thesis program.

PART I: GENERAL INFORMATION

Project title: Putnams Kleurentelevisie, Over hoe Etnische Diversiteit wordt verbeeld.

NOTE: This is qualitative research in which I will conduct textual analyses, hence most of this form does not apply to my situation.

Name, email of student: Romario Rodrigues Varela. 400788rr@student.eur.nl

Name, email of supervisor: Willem Schinkel. Schinkel@essb.eur.nl

Start date and duration: 17-03-2019/ 16-06-2019

Is the research study conducted within DPAS YES

If 'NO': at or for what institute or organization will the study be conducted?
(e.g. internship organization)

PART II: TYPE OF RESEARCH STUDY

Please indicate the type of research study by circling the appropriate answer:

1. Research involving human participants. NO

 If 'YES': does the study involve medical or physical research? N/A
Research that falls under the Medical Research Involving Human Subjects Act ([WMO](#)) must first be submitted to [an accredited medical research ethics committee](#) or the Central Committee on Research Involving Human Subjects ([CCMO](#)).
2. Field observations without manipulations that will not involve identification of participants. NO
3. Research involving completely anonymous data files (secondary data that has been anonymized by someone else). NO

PART III: PARTICIPANTS

(Complete this section only if your study involves human participants) : N/A

Where will you collect your data?

Note: indicate for separate data sources.

What is the (anticipated) size of your sample?

Note: indicate for separate data sources.

What is the size of the population from which you will sample?

Note: indicate for separate data sources.

1. Will information about the nature of the study and about what participants can expect during the study be withheld from them? YES - NO
2. Will any of the participants not be asked for verbal or written 'informed consent,' whereby they agree to participate in the study? YES - NO

3. Will information about the possibility to discontinue the participation at any time be withheld from participants? YES - NO
4. Will the study involve actively deceiving the participants? YES - NO
Note: almost all research studies involve some kind of deception of participants. Try to think about what types of deception are ethical or non-ethical (e.g. purpose of the study is not told, coercion is exerted on participants, giving participants the feeling that they harm other people by making certain decisions, etc.).
5. Does the study involve the risk of causing psychological stress or negative emotions beyond those normally encountered by participants? YES - NO
6. Will information be collected about special categories of data, as defined by the GDPR (e.g. racial or ethnic origin, political opinions, religious or philosophical beliefs, trade union membership, genetic data, biometric data for the purpose of uniquely identifying a person, data concerning mental or physical health, data concerning a person's sex life or sexual orientation)? YES - NO
7. Will the study involve the participation of minors (<18 years old) or other groups that cannot give consent? YES - NO
8. Is the health and/or safety of participants at risk during the study? YES - NO
9. Can participants be identified by the study results or can the confidentiality of the participants' identity not be ensured? YES - NO
10. Are there any other possible ethical issues with regard to this study? YES - NO

If you have answered 'YES' to any of the previous questions, please indicate below why this issue is unavoidable in this study.

What safeguards are taken to relieve possible adverse consequences of these issues (e.g., informing participants about the study afterwards, extra safety regulations, etc.).

Are there any unintended circumstances in the study that can cause harm or have negative (emotional) consequences to the participants? Indicate what possible circumstances this could be.

Please attach your informed consent form in Appendix I, if applicable.

Part IV: Data storage and backup

Where and when will you store your data in the short term, after acquisition?

N/A (Qualitative research)

Note: indicate for separate data sources, for instance for paper-and pencil test data, and for digital data files.

Who is responsible for the immediate day-to-day management, storage and backup of the data arising from your research?

N/A (Qualitative research)

How (frequently) will you back-up your research data for short-term data security?

N/A (Qualitative research)

In case of collecting personal data how will you anonymize the data?

N/A (Qualitative research)

Note: It is advisable to keep directly identifying personal details separated from the rest of the data. Personal details are then replaced by a key/ code. Only the code is part of the database with data and the list of respondents/research subjects is kept separate.

PART VI: SIGNATURE

Please note that it is your responsibility to follow the ethical guidelines in the conduct of your study. This includes providing information to participants about the study and ensuring confidentiality in storage and use of personal data. Treat participants respectfully, be on time at appointments, call participants when they have signed up for your study and fulfil promises made to participants.

Furthermore, it is your responsibility that data are authentic, of high quality and properly stored. The principle is always that the supervisor (or strictly speaking the Erasmus University Rotterdam) remains owner of the data, and that the student should therefore hand over all data to the supervisor.

Hereby I declare that the study will be conducted in accordance with the ethical guidelines of the Department of Public Administration and Sociology at Erasmus University Rotterdam. I have answered the questions truthfully.

Name student: Romario Rodrigues Varela

Name (EUR)supervisor: Willem Schinkel

Date: 16-06-2019

Date: 16-06-2019

